

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مجتمع آموزش عالی فقه

مدرسه عالی فقه و اصول

پایان نامه سطح سه (کارشناسی ارشد فقه و اصول)

عنوان: تهجیر و مهاجرت از منظر فقه اهل بیت علیهم السلام

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین محسن احمد آخوندی زید عزه

طلبه: سید میرزا حسین مهدوی

کد: ۱۱۵۶۵۴۹

دی ۹۸

قبول مسؤلیت

مسئولیت محتویات این پایان نامه بر عهده گرد آورنده بوده انتقاد و اعتراض منقدین متوجه نگارنده است.

چاپ آن، در داخل کشور ایران منوط به اجازه رسمی از سوی جامعة المصطفی العالمیة ص می باشد.

استفاده از آن به عنوان منبع به قید ذکر منبع بلا مانع است.

تقدیر و تشکر

در ضمن روایتی از حضرت امام سجاد علیه السلام نقل شده که می‌فرماید: « أَشْكُرْكُمْ لِلَّهِ أَشْكُرْكُمْ لِلنَّاسِ »^۱ شاکرترین شما نسبت به خداوند، کسی است که نسبت به مردم شاکرترین باشد.

به موجب این حدیث شریف، لازم می‌دانم؛ همانگونه که از خداوند منان سپاس‌گذارم که توفیق تدوین این پایان‌نامه را به حقیر مرحمت فرمود، که در جوار کریمه اهل بیت علیهم السلام حضرت معصومه سلام الله علیها حوزه علمیه مبارکه قم توانستم مطالب این نوشته را گردآوری کنم، خداوند را سپاس می‌گویم و از الطاف کریمه اهل بیت علیهم السلام ممنونم، و از عنایات و الطاف حضرات معصومین که شامل حال نگارنده بوده خداوند را سپاس گفته از تمامی دست‌اندرکاران جامعه المصطفی ص العالمیه که زمینه فراگیری علوم اهل بیت علیهم السلام را برای مشتاقان این خاندان فراهم آورده‌اند تقدیر و تشکر می‌کنم، به ویژه ریاست محترم و اساتید دلسوز که در زمینه‌های مختلف فعالیت دارند علی‌الخصوص استاد محترم سرور معظم حضرت حجة الاسلام و المسلمین حاج آقای آخوندی زیده عزه که با قبول راهنمایی این تحقیق بر ما منت گذاشته با راهنمایی‌های عالمانه خویش در طول تدوین پایان‌نامه، ما را یاری نمودند.

در اخیر بر خود فرض می‌دانم؛ از والدین خود تشکر ویژه داشته باشم که به دلیل راهنمایی‌ها و زحمات ایشان با فرهنگ حق شیعه آشنا شدم، و قدم در راه حوزه گذاشتم به خصوص مادرم که همیشه مشوق حقیر بوده و است و از خداوند منان خواهانم ابوی مرا با خوبان محشور و مشمول رحمت و مغفرت خویش قرار دهد و به مادرم طول عمر و سلامتی همراه با عافیت مرحمت نماید. همچنین از خانواده و همسرم تشکر دارم که زحمات حقیر را به عهده می‌گیرند و انصافاً در طی مراحل زندگی همکار خوبی است.

^۱ محمد بن یعقوب کلینی، الکافی؛ ج ۲، ص ۹۹... سَفِيَانُ بْنُ عَيْنَةَ عَنْ عَمَارِ الدُّهْنِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ ع يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ كُلَّ قَلْبٍ حَزِينٍ وَ يُحِبُّ كُلَّ عَبْدٍ شَكُورٍ يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِعَبْدٍ مِنْ عِبِيدِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَشْكُرْتُ فَلَنَا فَيَقُولُ بَلْ شَكَرْتُكَ يَا رَبِّ فَيَقُولُ لَمْ تَشْكُرْنِي إِذْ لَمْ تَشْكُرْهُ ثُمَّ قَالَ أَشْكُرْكُمْ لِلَّهِ أَشْكُرْكُمْ لِلنَّاسِ

تقدیم و اهداء:

تقدیم به ساحت صاحب دوران ولی زمان امام عصر حضرت حجة بن الحسن العسکری علیه السلام و عجل الله تعالی فرجه الشریف.

روح و جانم فدای او که عالم در انتظار قدمش بی صبری می کند

پدر و مادرم فدای او که عدل و عدالت، حق و حقیقت در آخرین نفسهای خود دیده بر راه آمدنش دوخته اند.

زن و فرزندم به قربان او که نور و روشنائی و صمیمیت و محبت با ظهور او آشکار خواهد شد.

کار و تلاش همه تلاشگران، همه فعالان راه حقیقت پیش کش به او است. تدوین پایان نامه حقیر در خور اسم بردن نمی باشد. ولی چون او از خاندانی است که سچیتکم الکریم کرامت و بزرگواری منششان است. لذا، جرئت پیدا نموده عرض می کنیم مارا جزء خادمین خود محسوب دارید.

چکیده

تهجیر به معنای بیرون کردن شخص یا اشخاصی از محل سکونتشان به عنوان کیفر و مجازات عملی، از سوی حاکم اسلامی است. واژه تهجیر در آیات و روایات وارد نشده است، ولی واژگانی مانند نفی بلد، تغریب و... آمده است. براساس آیه شریفه ۳۳ مائده «... أَوْ يُنْفَوْنَ مِنَ الْأَرْضِ» و آیات اولیه سوره مبارکه حشر؛ فی الجملة تهجیر، به عنوان مجازات برخی از جرائم از نظر قرآن کریم، مشروع می‌باشد. این مجازات، در برخی از جرائم، مثل؛ محاربه، قتل فرزند، برخی از موارد عمل خلاف عفت ثابت است. متولی اجرای حدود و تعزیرات از جمله تهجیر معصومین علیهم السلام می‌باشند. و در زمان غیبت، این امر بر عهده ولی فقیه است. تهجیر را چه از حدود بدانیم و آن را در موارد منصوص منحصر کنیم، و چه از تعزیرات بشماریم و آن را قابل سرایت به موارد غیر منصوص بدانیم از اختیارات ولی فقیه و به صلاحدید وی است

مهاجرت ترک وطن و کوچ کردن از محلی به محل دیگر است. در اسلام مهاجرت همپای با ظهور اسلام به وجود آمده چنانچه قبل از هجرت پیامبر و اصحاب به مدینه، در سال پنجم بعثت عدّه از مسلمانان به دستور پیغمبر اکرم به حبشه مهاجرت کردند. مهاجرت برای حفظ دین، از محلی که مسلمان توان اظهار شعائر دینی را ندارد، مهاجرت از دار الحرب و یا مهاجرت برای حفظ نفس واجب است. همانگونه که مهاجرت در برخی موارد واجب است در مواردی چون؛ توطئه علیه نظام اسلامی، فرار از سایه حکومت اسلامی، مهاجرت اگر موجب تضعیف دین بشود، اگر مقدمه و علت حرام قرار بگیرد، حرام خواهد بود. مهاجرت از سرزمین کفر به کشور اسلامی اگرچه توان اظهار شعائر را در سرزمین کفر داشته باشد و نیز برای تحصیل علوم و معارف الهی، یا برای تجارت و کسب و کار مستحب است. چنانچه در مواردی کراهت دارد و یا محکوم به اباحه است.

کلید واژگان: مهاجرت، حکم مهاجرت، تهجیر، نفی بلد، تغریب

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۵
تبيين مسأله.....	۱۵
ضرورت تحقيق.....	۱۶
پيشنه تحقيق.....	۱۷
الف: تهجير.....	۱۷
ب: مهاجرت.....	۱۹
ويژگي و امتياز تحقيق.....	۲۰
روش تحقيق.....	۲۰
هدف تحقيق.....	۲۰
سؤال اصلي.....	۲۱
سوالات فرعي.....	۲۱
فرضيه‌ها.....	۲۱
بخش اول: مفاهيم و كليات.....	۲۳
فصل اول: مفهوم شناسي.....	۲۴
شناخت موضوع مقدمه شناخت حكم.....	۲۴
گفتار اول: مفهوم شناسي تهجير.....	۲۴
الف: تهجير در لغت.....	۲۴
ب: تهجير در اصطلاح.....	۲۵

- گفتار دوم: مفهوم شناسی مهاجرت..... ۲۶
- الف: مهاجرت در لغت:..... ۲۷
- ب: مهاجرت در اصطلاح:..... ۲۸
- نتیجه بحث..... ۳۱
- گفتار سوم: مفهوم شناسی واژگان مرتبط با تهجیر (تبعید، نفی بلد، تغریب)..... ۳۲
- الف: تبعید..... ۳۲
- ب: نفی بلد..... ۳۳
- ج: تغریب..... ۳۳
- نفی و تغریب در اصطلاح فقهی..... ۳۴
- ج: مفهوم شناسی دار الحرب، دار الکفر..... ۳۴
- گفتار چهارم: واژه گان مرتبط با مهاجرت (هجرت، پناهندگی، و...)..... ۳۶
- الف: هجرت..... ۳۶
- ب: پناهندگی..... ۳۷
- ج: بیگانه..... ۳۷
- د: تابعیت..... ۳۸
- و: تعرب بعد الهجرة..... ۳۹
- فصل دوم: کلیات..... ۴۲
- گفتار اول: سیر تاریخی تهجیر..... ۴۲
- الف: تهجیر شیطان از بهشت..... ۴۲
- ب: تهجیر حضرت آدم از بهشت..... ۴۳

- ج: تهجیر قوم یهود..... ۴۴
- د: تهجیر در یونان باستان..... ۴۴
- ه: تهجیر در قانون حمورابی..... ۴۵
- و: تهجیر در عصر جاهلیت..... ۴۵
- ز: موارد تهجیر و راندن یهودیان توسط پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله..... ۴۵
- الف-ز: تهجیر بنی قینقاع..... ۴۵
- ب-ز: تهجیر یهود بنی نظیر..... ۴۶
- ح: تهجیر فلسطینی‌ها به دست اسرائیل..... ۴۸
- تهجیر در قرآن..... ۴۸
- گفتار دوم: اقسام تهجیر..... ۴۹
- الف: تهجیر قضائی..... ۴۹
- ب: تهجیر غیر قضائی..... ۴۹
- گفتار سوم: انواع عقوبت در اسلام..... ۵۰
- الف: حدود..... ۵۰
- ب: تعزیر در لغت و اصطلاح..... ۵۱
- نتیجه بحث..... ۵۳
- گفتار چهارم: انواع مهاجرت..... ۵۳
- الف: مهاجرت برای حفظ دین..... ۵۴
- ب: مهاجرت برای حفظ نفس..... ۵۴
- ج: مهاجرت جهت تحصیل فقه (دین شناسی)..... ۵۴

- د: مهاجرت جهت آزادی مذهبی..... ۵۵
- ه: مهاجرت برای تجارت..... ۵۵
- و: مهاجرت جهت تأمین امنیت..... ۵۵
- ز: مهاجرت جهت فرار از گناه..... ۵۶
- بخش دوم: تهجیر از دیدگاه فقه اهل بیت علیهم السلام..... ۵۸**
- فصل اول: حکم تهجیر از دیدگاه فقه اهل بیت علیهم السلام و ادله آن..... ۵۹
- آزادی انسان در انتخاب محل سکونت مقتضای قاعده اولیه..... ۵۹
- گفتار اول: مشروعیت تهجیر در پرتو دلالت کتاب..... ۶۰
1. دلالت آیه ۳۳ سوره مائده بر مشروعیت تهجیر..... ۶۰
2. دلالت آیات سوره حشر بر مشروعیت تهجیر..... ۶۱
- نقض عهد بنی نظیر..... ۶۲
- حق تهجیر در گستره اختیارات حاکم..... ۶۴
- گفتار دوم: مشروعیت تهجیر در پرتو روایات..... ۶۴
- گفتار سوم: مشروعیت تهجیر در پرتو دلالت عقل..... ۶۶
- فصل دوم: موارد مشروعیت تهجیر از دیدگاه فقه اهل بیت علیهم السلام (مثل قتل، فحشاء و...)..... ۶۷
- گفتار اول: محاربه و افساد فی الارض..... ۶۷
- اقوال فقهاء امامیه در مورد تهجیر محارب..... ۷۰
- گفتار دوم: استهزا و دشنام به پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام..... ۷۲
- دشنام به اهل بیت علیهم السلام..... ۷۳

- گفتار سوم: قتل فرزند توسط پدر..... ۷۴
- گفتار چهارم: فحشاء..... ۷۵
- الف: زناى غير محصنه از عوامل تهجير..... ۷۶
- ب: قوادی از عوامل تهجير..... ۷۷
- ۱ب: دیدگاه لزوم تکرار جرم برای اثبات حکم تهجير..... ۷۹
- ۲ب: دیدگاه عدم لزوم تکرار جرم جهت اثبات حکم تهجير..... ۷۹
- ۳ب: بررسی دو دیدگاه..... ۷۹
- ۴ب: انحصار حکم تهجير به مرد قواد..... ۸۰
- ج: آمیزش با حیوان از عوامل ثبوت تهجير..... ۸۰
- د: لواط از موجبات ثبوت تهجير..... ۸۲
- فصل سوم: شرایط مشروعیت تهجير از نگاه فقه اهل بیت عليهم السلام..... ۸۳
- شرایط مشروعیت تهجير در تخلفات سیاسی - امنیتی..... ۸۳
- الف: شرایط محاربه..... ۸۳
- ب: شرایط استهزاء کننده و دشنام دهنده پیغمبر و اهل بیت عليهم السلام..... ۸۴
- ج: شرایط تهجير قاتل فرزند..... ۸۵
- د: شرایط تهجير در فحشاء..... ۸۵
- فصل چهارم: اجرای تهجير و احکام آن..... ۸۷
- گفتار اول: متولی تشخیص و اجراء در مورد تهجير..... ۸۸
- ادله ولایت فقیه..... ۹۳
- دلیل عقلی محض:..... ۹۳

۹۴	دلیل ترکیبی از عقل و نقل بر ولایت فقیه
۹۴	دلیل نقلی بر ولایت فقیه
۹۴	روایت اول:
۹۵	روایت دوم:
۹۹	نتیجه و خلاصه بحث
۹۹	گفتار دوم: محدوده زمانی و مکانی تهجیر
۹۹	تفصیل بحث
۱۰۰	محدوده زمانی تهجیر
۱۰۰	بررسی اقوال در محدوده زمانی تهجیر
۱۰۲	محدوده مکانی تهجیر
۱۰۳	مدت تهجیر
۱۰۴	آغاز مدت تهجیر
۱۰۶	بازگشت از محلّ تهجیر
۱۰۶	آرای فقهاء در مورد بازگشت تهجیری از محلّ تهجیر
۱۰۷	گفتار سوم: وظایف حاکم در برابر اهل تهجیر
۱۰۸	مخارج تهجیری
۱۰۹	امور رفاهی تهجیری و سلامت او
۱۱۲	رعایت مصالح عامه در حکم تهجیر
۱۱۲	انقضاء مدت تهجیر
۱۱۲	مرخصی تهجیری

بخش سوم: مهاجرت، از دیدگاه فقه اهل بیت علیهم السلام.....	۱۱۴
.....	۱۱۴
فصل اول: اصل مشروعیت مهاجرت از نظرگاه فقه اهل بیت علیهم السلام و ادله آن.....	۱۱۶
حرمت مهاجرت.....	۱۱۸
موارد حرمت مهاجرت.....	۱۱۸
الف: سفر معصیت.....	۱۱۹
ب: مهاجرت برای توطئه علیه نظام اسلامی.....	۱۲۰
ج: فرار از سایه حکومت اسلامی.....	۱۲۱
د: مهاجرت و ضعف در دینداری.....	۱۲۲
هـ: مهاجرت مقدمه حرام.....	۱۲۳
کراهت مهاجرت.....	۱۲۵
دسته اول روایات.....	۱۲۶
دسته دوم روایات.....	۱۲۷
فصل دوم: موارد وجوب و قلمرو مهاجرت از دیدگاه فقه اهل بیت علیهم السلام.....	۱۳۰
ادله وجوب مهاجرت.....	۱۳۰
موارد وجوب مهاجرت.....	۱۳۰
الف: وجوب مهاجرت جهت جلوگیری از ظلم به نفس.....	۱۳۱
ب: وجوب مهاجرت برای حفظ دین.....	۱۳۲
ادله روایی بر وجوب مهاجرت بر فرض عدم توانائی بر اظهار شعائر دینی.....	۱۳۶
آراء فقهاء در مورد وجوب مهاجرت جهت حفظ دین.....	۱۳۷

- ج: وجوب مهاجرت برای حفظ نفس ۱۳۸
- د: وجوب مهاجرت جهت تحصیل فقه (دین شناسی) ۱۴۱
- ه: وجوب مهاجرت از دار الحرب؛ ۱۴۲
- و: وجوب مهاجرت جهت آزادی مذهبی ۱۴۲
- ز: وجوب مهاجرت برای تأمین امنیت و ۱۴۳
- بقای وجوب مهاجرت ۱۴۵
- نظریه صاحب جواهر در مورد روایت (لاهجرة بعد الفتح) ۱۴۷
- نقد نظریه صاحب جواهر ۱۴۷
- موارد استحباب مهاجرت ۱۴۹
- الف: استحباب مهاجرت برای تجارت ۱۵۰
- ب: استحباب مهاجرت برای تحصیل علوم و معارف دینی ۱۵۲
- ج: استحباب مهاجرت جهت تأمین امنیت ۱۵۲
- فصل چهارم: ملاک‌های تعیین محل مهاجرت از منظر فقه اهل بیت علیهم السلام ۱۵۵
- الف: عدم دارالحرب بودن محل مهاجرت ۱۵۵
- ب: فراهم بودن زمینه اظهار شعائر اسلامی در مکان مهاجرت ۱۵۶
- ج: محل مهاجرت و تأمین امنیت مهاجر ۱۵۷
- منابع و مصادر تحقیق ۱۶۱

مقدمه

تبیین مسأله

انسان از دیدگاه اسلام موجودی است مکلف که باید ادای تکلیف بکند. علم فقه وظیفه بیان بایدها و نبایدها در زندگانی مکلفین را به عهده دارد که از آن در فقه به وجوب و حرام تعبیر می‌کنیم، حرمت و واجب در جمیع ابواب فقه جاری است، همانطور که عناوین کراهت، استحباب اباحه‌ی به معنای اخص، فقط مختص ابواب عبادات نیست، بلکه در جمیع ابواب فقهی جریان دارد. احکام پنج‌گانه تکلیفیه شامل همه رفتارهای انسان بوده و فقه نیز وظیفه‌دار بیان تکالیف مکلفین در هر یک از رفتارهای ایشان است. در مواردی شارع مقدس ضمن بیان حکم تکلیفی آثاری را بر مخالفت احکام مترتب نموده است، و کیفرهای را مقرر کرده است که از جمله این کیفرها تهجیر است، تهجیر عقوبتی است که شارع در دنیا بر ارتکاب برخی از معصیتهای در نظر گرفته است.

عنوان تهجیر، نه در آیات وارد شده و نه در روایات ولی مراد از تهجیر بر اساس لغت و عرف اخراج قهری شخص است از محل زندگی و سرزمینکه عرفا وطن او محسوب می‌شود، یعنی فقه، در مواردی حکومت اسلامی را مکلف می‌داند، فرد یا افرادی را از محل زندگی رانده به سرزمین دیگری بفرستد و در لسان روایات از آن به عنوان نفی بلد و تغریب یاد می‌شود همانطور که در قرآن واژه اخراج و جلاء به این معنا به کار برده شده است.

همچنین، بسیار پیش می‌آید، افرادی به خاطر فراهم نبودن زمینه دینداری، عدم امنیت، کمبود امور رفاهی، فقر، عدم زمینه لازم برای تحصیل و... از سرزمین و محلی کوچ نموده به محل و شهر یا کشوری دیگری مهاجرت می‌نمایند، که از دیر زمان این مسأله در حیات بشر وجود داشته و دارد، خلاصه چنانچه می‌دانیم مهاجرت یک مسأله جدید الحدوث نبوده بلکه به اندازه تاریخ بشر قدمت داشته و دارد، بسیاری از انسانهای گذشته، پس از تغییر شرائط جغرافیایی زمین، از زادگاه خود برای ادامه حیات به نقاط دیگر کوچ کردند. بشر همواره به دنبال رفاه بیشتر، امنیت فراگیرتر، امکانات بیشتر و بهتر، فضای سالم‌تر، زمینه مناسب برای اظهار باورها و عقائد خود و... بوده و است. لذا، برای به دست آوردن امکانات و زمینه مناسب و مورد علاقه خود دائم بشر در حال تحرک و جابجایی است.

دین مقدس اسلام نیز در محیطی اگر انسان نتوانست به وظائف دینی خود عمل کند، دستور به مهاجرت می‌دهد، و برای مهاجر که برای خدا مهاجرت کند اجر و ثواب در نظر گرفته است.

و مهاجرت برای گذراندن زندگی و ادامه حیات، نه تنها برای انسان مطرح بوده بلکه مسأله مهاجرت حتی در حیوانات وجود دارد؛ در میان همه موجودات زنده به هنگامی که موجودیت خود را در خطر می‌بینند، مهاجرت وجود دارد.. خلاصه، نه تنها انسانها، بلکه در میان جانداران دیگر انواع بسیاری به عنوان مهاجر شناخته شده‌اند مانند پرندگان مهاجر که برای ادامه حیات گاهی تقریباً سرتاسر کره زمین را سیر می‌کنند، و بعضی از آنها از منطقه قطب شمال تا منطقه قطب جنوب را طی می‌نمایند، و به این ترتیب گاهی برای حفظ حیات خود در سال حدود ۱۸ هزار کیلومتر پرواز می‌نمایند و این خود می‌رساند که مهاجرت یکی از قوانین جاودانه حیات و زندگی است..

همانگونه که اشاره شد شارع مقدس نیز از کوچ کردن انسان و مهاجرت او منع نکرده بلکه در مواردی دستور به مهاجرت و ترک وطن اولی یا به تعبیر دیگر فرمان به ترک وطن اصلی و اختیار وطن دیگر برای سکونت داده است.

به هر ترتیب، مسأله جابه‌جایی و بیرون شدن از محلّ اولیه که عرفاً به عنوان مکان و سرزمین زندگی شخص شناخته می‌شود، یا اختیاری است، خود فرد یا افراد به هر دلیلی از آن محلّ مهاجرت می‌کند. یا اجباری است که حکومت، فرد یا افرادی را مجبور به ترک آن دیار می‌کند انسان‌ها گاهی با اراده و اختیار، مهاجرت می‌کردند و می‌کنند، گاهی بالاجبار تغییر مکان سکونت می‌دادند و می‌دهند..

صورت اول، مهاجرت گفته می‌شود دوم، تهجیر. البته همانگونه اشاره شد، واژه تهجیر در آیات و روایات وارد نشده است، ولی کلماتیکه به این معنا باشد مانند نفی بلد، تغریب و... آمده است. که هر یک از تهجیر و مهاجرت در فقه اسلامی (فقه امامیه) احکام خاصّ خود را دارد، از قبیل لازم الاجراء بودن تهجیر در موارد چون، محاربه، قوادی و... بر حاکم اسلامی است که این حکم را اجرائی نماید. همچنین مهاجرت که ترک وطن به اختیار خود شخص است احکام خاصّ خود را مانند وجوب مهاجرت، استحباب آن، و... دارا می‌باشد.

ضرورت تحقیق

. با اینکه موجبات مهاجرت‌ها در گذشته نیز فراوان بوده، اما در عصر حاضر، اسباب زیادی باعث این پدیده شده است. از قبیل، مشکلات امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و... و نیز شاید بتوان گفت: تهجیر که یک نوع مجازات برای برخی از جنایات شناخته شده است، ممکن است عوامل جدیدی، از قبیل، اخلال در مسائل امنیتی، توطئه

علیه نظام اسلامی موجب آن گردد، کما اینکه در تهجیر و مهاجرت نیز عللی مانند اینکه حکومتی بخواهد برای مصلحت عمومی کسی یا کسانی را از محل سکونتشان کوچ دهد و... از سوی دیگر، با توجه به اینکه فقه اهل بیت علیهم السلام همیشه زنده و پویا است، و برای هر موضوعی حکمی دارد، لذا برای مسائل جدید الحدوث مربوط به موضوع نفی بلد، (تهجیر) و مهاجرت، قطعاً احکامی وجود دارد

ممکن است عقل، در بعضی از ظروف به دلیل مشاغل اجتماعی و امنیتی و اقتصادی مهاجرت را لازم بداند ولی مهم دیدگاه فقه اهل بیت است. قطعاً این فقه اهل بیت علیهم السلام است که پاسخ پرسشهای مکلفین را در این باب میدهد.

با اینکه وجود تحقیقات گسترده راجع به مسأله تهجیر و مهاجرت ضروری به نظر می‌رسد در عین حال، تحقیق مستقلی از نگاه فقه اهل بیت علیهم السلام در مورد تهجیر و مهاجرت جز آثار اندکی نیافتیم و گمان آن است با وجود نیازی مبرم به خصوص در زمان حاضر به حدّ کافی در این زمینه کار نشده است.

چه اینکه، تحقیق مستقلی در موضوع تهجیر و مهاجرت از نظر فقه اهل بیت کمتر انجام شده، به خصوص به زبان فارسی به ویژه موضوع تهجیر، لذا، تحقیقی به زبان فارسی با توجه به دیدگاه فقه اهل بیت علیهم السلام راجع به موضوع مدّ نظر ضروری می‌نمود. لذا، بر آن شدیم تحقیقی هرچند مختصر و ناچیز در این راستا داشته باشیم و قدمی کوچکی در پاسخ به پرسشهای اهل دیانت در رابطه با تهجیر و مهاجرت باشد

پیشنه تحقیق

با توجه به اینکه عنوان تحقیق ما، مرکب از دو موضوع فقهی است، فقهاء بزرگوار امامیه در دو باب هر کدام از این دو عنوان را مطرح کرده‌اند؛ گرچه در میان قدماء نیافتیم کسی را که این دو موضوع یا یکی از این دو را، مستقلاً مورد بحث و تحقیق قرار داده باشند، موضوع تهجیر را در کتاب حدود و مهاجرت را در کتاب جهاد آورده‌اند، هرچند در میان علماء معاصر یافت می‌شود کسانی که به طور مستقل به بررسی و بحث از این دو موضوع به طور مستقل پرداخته‌اند. لذا در مورد پیشینه تحقیق به هر کدام جداگانه اشاره می‌کنیم

الف: تهجیر

۱. المقنع، شیخ صدوق (ره) در ابواب حدود باب حدّ زنا و لواط، مسأله « و البکر و البکره إذا

زنی...» و نیز در باب حدّ محارب...

۲. النهایة فی مجرد الفقه و الفتاوی، شیخ الطائفة ابو جعفر محمد بن حسن طوسی (ره) کتاب الحدود

باب اقسام زنا قسم چهارم، متعرض بحث نفی بلد (تهجیر) شده است. و نیز در باب حدّ قیادة و

نیز در حد محارب. همچنین ایشان در المبسوط در عقوبت محارب نفی بلد (تهجیر) را مطرح نموده است

۳. محمد بن ادريس حلی (ره)، در کتاب السرائر، کتاب الحدود، باب كيفية اقامه حدّ در مورد زنا کار و احکام آن، این بحث را آورده است

۴. علامه حلی، حسن بن يوسف المطهر (ره) ارشاد الاذهان الی احکام الايمان، در کتاب الحدود فصل سوم عقوبت سوم نفی بلد (تهجیر) را ذکر کرده است، و نیز مقصد سوم در حدّ سحق و قيادة

۵. محمد بن الحسن الاصفهانی (فاضل هندی (ره) كشف اللثام عن قواعد الاحکام، در کتاب الحدود قسم چهارم از اقسام حدّ زانی، صد تازیانه و ... نفی بلد و تبعید را به عنوان حدّ معرفی می کند

۶. آية الله فاضل لنکرانی (ره)، تفصیل الشريعة فی شرح تحرير الوسيلة، در کتاب الحدود، اقسام حدّ زنا مسأله چهارم، حدّ النفی

۷. سيد عبد الكريم موسوی اردبیلی (ره)، فقه الحدود و التعزیرات، مقصد سوم، باب قيادة، مبحث سوم در بیان حدّ

۸. نجم الدين طبسی، النفی و التغریب فی مصادر التشريع الاسلامی، این کتاب در موضوع مورد نظر، کاری ارزشمندی است که، در دو بخش کلیّ تدوین یافته، بخش اول، معنای نفی، مشروعیت آن، شمول تعزیر، نفی و تغریب را. بخش دوم موارد نفی و تغریب که عمده کتاب را این بخش تشکیل می دهد، دارای چهار باب و هر بابی مشتمل بر فصول متعدده است. و نیز ایشان کتابی به عنوان، زندان و تبعید، که بخش اول در باره مسائل مربوط به زندان و بخش دوم مسائل مربوط به تبعید و نفی بلد را بررسی کرده است

۹. شماره ۱۱ و ۱۲ مجله فقه اهل بیت علیهم السلام، در مقاله تحت عنوان؛ محارب کیست؟ و محاربه چیست؟ در شناخت موضوع حدّ محارب بحث کرده که از جمله، به تبعید (تهجیر) پرداخته است

ب: مهاجرت

۱. شیخ طوسی (ره) در المبسوط فی الفقه الامامیة، در کتاب جهاد فصل وجوب جهاد و کسی که جهاد بر او واجب است، در ادامه آن در مورد وجوب هجرت بحث کرده است
۲. محقق حلی (ره) شرایع الاسلام، در کتاب جهاد از وجوب مهاجرت بحث می کند
۳. علامه حلی (ره) تذکرة الفقهاء، در کتاب جهاد مسأله چهارم، در باره وجوب هجرت و مهاجرت بحث کرده است. و نیز در منتهی المطلب کتاب جهاد مبحث سوم در کیفیت و وجوب جهاد، از وجوب مهاجرت بحث کرده است همچنین در ارشاد الاذهان الی احکام الایمان، کتاب الجهاد.
۴. مقدس اردبیلی (ره) مجمع الفائدة و البرهان، در کتاب جهاد در ذیل بحث از وجوب جهاد اهل ذمه مسأله وجوب مهاجرت را آورده است
۵. شیخ محمد حسن نجفی (ره) جواهر الکلام، کتاب جهاد رکن اول، جهاد بر چه کسانی واجب است، ذیل آن وجوب هجرت را بحث کرده است
۶. شهید ثانی (ره) مسالک الافهام، کتاب جهاد رکن اول ذیل فروع ثلاثة از وجوب مهاجرت بحث نموده است
۷. سید عبد الاعلی موسوی سبزواری (ره) مهذب الاحکام، کتاب جهاد، راجع به وجوب مهاجرت بحث می کند
۸. سید محمد حسینی شیرازی (ره)، الفقه؛ در کتاب جهاد، مسأله وجوب هجرت. و کتابی با عنوان: التهجير جنایة العصر از ایشان است که موضوعش فقهی نمی باشد، بلکه در مورد تهجير عده ای از عراقیها توسط حذب بعث از عراق بحث کرده است.
۹. تقریر بحث آیه الله محمد مهدی آصفی، الجهاد، مقرر ابو میثم الشیبی، از صفحه ۳۶۵-۴۳۸ مربوط به مهاجرت است
۱۰. الهجرة فی ظلال القرآن الکریم قدیما و حدیثا، پایان نامه ای است، توسط طلبه؛ نور علی علی، استاد راهنما؛ محمد فاکر میبدی، مشاور، محمد نقیب زاده، مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، سال ۱۳۸۵ کارشناسی ارشد. فصل چهارم، بحث سوم مسأله چهارم فتاوی برخی از فقهاء معاصر در مورد تهجير

هجرت و... در فصل هشتم بحث اول علل هجرت. بحث سوم همان فصل، در مورد مهاجرت به کشورهای غربی و بررسی آن پرداخته است.

۱۱. آثار و فوائد هجرت از منظر اسلام، تحقیق پایانی کارشناسی رشته فقه و معارف اسلامی، پژوهشگر، غلام یاسین، راهنما؛ سید علی حسین پور، جامعة المصطفیٰ ص العالمیة، مجتمع عالی فقه مدرسه تخصصی فقه و معارف اسلامی سال ۱۳۹۱، فصل دوم اقسام هجرت قسم اول از اقسام مادی، هجرت از ظلم ظالمان. و قسم هفتم از اقسام غیر مادی، هجرت برای حفظ دین. فصل سوم آثار و فوائد هجرت و عوامل آن... نجات پیدا کردن از دشمن. عوامل هجرت؛ محیط ظلم و...

ویژگی و امتیاز تحقیق

این تحقیق به صورت مستقل از تهجیر و مهاجرت بحث می‌کند چون همانگونه که اشاره رفت تحقیقی مستقل و جداگانه‌ای راجع به مسأله تهجیر انجام نشده است گرچه مهاجرت بحث شده است.

این تحقیق به زبان فارسی ارائه می‌شود که قابل استفاده فارسی زبانان قرار گیرد، چون مکتوبات فقهی علماء غالباً به زبان عربی می‌باشد.

این تحقیق به بررسی دیدگاهها و ادله به تفصیل می‌پردازد و از این حیث راجع به مسأله تهجیر کمتر بحث شده است.

شاید بتوان گفت؛ نخستین بار در این تحقیق است که عنوان تهجیر با رویکرد فقهی مطرح می‌شود.

روش تحقیق

روش ما در تحقیق، کتابخانه‌ای بوده به بررسی نظرات فقهاء امامیه در باب تهجیر و مهاجرت می‌پردازیم

هدف تحقیق

در این تحقیق در مورد احکام تهجیر و مهاجرت، که در زمان حاضر با عناوین گوناگون مطرح می‌شود، از منظر و دیدگاه فقه اهل بیت علیهم السلام بحث و بررسی می‌کنیم. در این تحقیق مشروعیت تهجیر و مهاجرت، موارد آن و اینکه در زمان غیبت چه کسی عهده دار اجراء این تهجیر است، و شرایط تهجیر و مهاجرت، چه از کشورهای غیر اسلامی به کشورهای اسلامی، و چه از کشورهای اسلامی، به کشورهای غیر اسلامی چیست؟ ملاکها و مرجع تشخیص موارد تبعید و تهجیر را بحث و بررسی می‌کنیم، و به دنبال کشف حکم مهاجرت بر مبنای فقه اهل بیت علیهم السلام، از کشورهای غیر اسلامی، (برای کسانی که در آنجا اسلام